

Leah Myren Bystad

Arbeidskonflikter ved Folldals Verk 1907-1931

Bacheloroppgave i Historie
Veileder: Anne Engelst Nørgaard
Mai 2024

Leah Myren Bystad

Arbeidskonflikter ved Folldals Verk 1907-1931

Bacheloroppgave i Historie
Veileder: Anne Engelst Nørgaard
Mai 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Formålet med denne bacheloroppgaven er å vise hvordan arbeidskonflikter ved Folldals Verks i perioden 1907-1931 ble fremstilt i samtidens aviser, med eksempler fra Adresseavisen, Aftenposten, Arbeider-Avisa, Arbeidets Rett og Ny Tid. Først blir det redegjort for konfliktene ved verket. Deretter blir det gjort en diskursanalyse av de respektive avisenes fremstillinger. Til sist blir det trukket noen paralleller til andre gruver i landet.

Abstract

The purpose of this bachelor's thesis is to show how labor conflicts at Folldals Verk in the period 1907-1931 were portrayed in contemporary newspapers, with examples from Adresseavisen, Aftenposten, Arbeider-Avisa, Arbeidets Rett and Ny Tid. First, the conflicts at the mine are explained. A discourse analysis of the respective newspapers' representations is then carried out. Finally, some parallels will be drawn to other mines in the country.

Innhold

Innledning.....	3
Problemstilling og tematikk.....	3
Kilder.....	3
Metode.....	5
Tidligere forskning.....	6
Disposisjon.....	8
Hoveddel.....	8
Kontekstualisering.....	8
Hendelsesforløp.....	10
1907.....	10
1911.....	10
1914.....	11
1917.....	11
1923.....	12
1929-1931.....	13
Diskursanalyse.....	14
1917.....	14
1929-1931.....	17
Arbeiderpresse.....	17
Borgerpresse.....	24
Andre gruver.....	29
Hendelser.....	29
Diskurs.....	30
Oppsummering.....	32
Litteraturliste.....	35
Primærkilder.....	35
Sekundærlitteratur.....	38
Supplerende litteratur.....	38

Innledning

Problemstilling og tematikk

Fra bronse- til steinalder, fra malakittutvinning i oldtidens Egypt til dagens koboltgruver i Kongo. Gruvedrift har alltid vært en stor del av menneskets utvikling, og av dagliglivet til mange. I Norge ble det drevet bergverksindustri i flere århundrer før det meste av gruvedriften ble lagt ned utover 1900-tallet. Et stort antall arbeidere har levd sine yrkesaktive dager i norske gruver, og gjennom denne oppgaven vil søkelyset rettes mot en liten gruppe av disse.

Arbeidskonflikter er en sentral del av arbeidslivshistorien, og Folldals Verk er intet unntak. Folldals Verk var en viktig industribedrift i Norge som startet sin drift i 1748.¹ I perioden 1907-1931 opplevde bedriften flere ulike typer arbeidskonflikter. Disse konfliktene kan gi oss innsikt i arbeidernes kamp for rettigheter og bedre arbeidsforhold på denne tiden. I denne oppgaven vil jeg undersøke disse arbeidskonflikter som fant sted i perioden ved å se på samtidsdiskursen rundt to av dem. Problemstillingen kan derfor formuleres som følgende: Hvordan ble arbeidskonfliktene ved Folldals Verk i perioden 1907-1931 fremstilt i samtids aviser?

Begynnelsen av 1900-tallet så en skjerpning av arbeideres kamp gjennom blant annet opprettelsen av flere fagforeninger, parlamentarisk representasjon gjennom datidens radikale Arbeiderparti og etablering av arbeiderpresse. Derav følger det at det er rikelig med arbeiderkamp i norsk bergverkshistorie fra denne tiden å undersøke. Storstreiken på Røros i 1901 og Opprøret på Langvannsisen i Sulitjelma i 1907 er eksempler på dette. Arbeiderkamp ved gruvene i både Sulitjelma og på Røros er bedre dokumentert enn ved Folldals Verk, noe som gjør det interessant å undersøke sistnevnte. Samtidig var det viktig å finne tilstrekkelige kilder for å bygge en oppgave, noe som var tilfellet med Folldals Verk.

Kilder

Det blir brukt en rekke primærkilder i form av avisartikler for å analysere samtidsdiskursen. Artiklene er primært hentet fra avisene Arbeidets Rett, Arbeider-Avisa, Ny Tid, Aftenposten

¹ Bækkelund et al. 1998: s. 18

og Adresseavisen. Arbeidets Rett er en lokal arbeideravis gitt ut på Røros siden 1907, og var ment som et talerør og kamporgan for Arbeiderpartiet. I perioden 1907-1912 ble avisen gitt ut under navnet Mauren, men disse tidlige utgaver er ikke å oppdrive.²³ Redaktør for Arbeidets Rett under storstreiken var Per Foros.⁴ Ny tid startet som Venstre-avis før den ble Arbeiderparti-avis, og fulgte Norges kommunistiske parti (NKP) etter splittelsen fra Arbeiderpartiet i 1924. Redaktøren etter splittelsen var Knut Olai Thornæs.⁵⁶ Arbeider-avisa var Arbeiderpartiets avis etter 1924 og redaktøren under storstreiken var Ole Øisang.⁷⁸ Det er åpenbart av artiklene i disse avisene at der ikke etterstrebtes noen form for avkoblet objektivitet. De benyttes derfor for å kunne analysere de organiserte arbeidernes side, så vel som hvordan konfliktene ble brukt av de respektive partier. Borgerpressen i form av Adresseavisen og Aftenposten er eldre enn arbeiderpressen, og var begge konservative aviser. Adresseavisen var i den relevante perioden en tydelig Høyre-avis, og under storstreiken 1929-1931 var sjefredaktøren høyremannen Harald Torp⁹. Aftenposten var også et organ for partiet Høyre, og redaktøren under storstreiken i 1929-31 var Johs. Nesse.¹⁰¹¹ Også disse avisene har en klar slagside, men i arbeidsgivernes favør.

To sekundærkilder i form av bøker er sentrale i kontekstualiseringen og oversikten over handlingsforløpet. Den ene av disse er fjerde bind av bygdebøker for Folldal, og omhandler verkets historie. Boka ble utgitt av Folldal kommune gjennom Musea i Nord-Østerdalen, med midler fra blant annet Folldal kommune og Folldals Verk AS.¹² Den andre er skrevet i anledning 85-årsjubileet til Foldalens Grubearbeiderforening. Forfatteren er fra Folldal, og boka utgitt til 50-årsjubileet til foreningen er skrevet av hans bestefar. Forfatteren er ærlig om sin forkjærlighet for foreningen, men hevder at oppdragsgiveren ikke har påvirket innholdet i boka.¹³ Man kan sette spørsmålstegn ved objektiviteten i begge bøkene, og dette er noe jeg har hatt i bakhodet under bruken av dem. Innholdet i de to bøkene samsvarer med hverandre når det gjelder årstall og forløp av konfliktene, og blir brukt i tandem for å skildre de sentrale hendelsene i perioden. Årsaken for at begge benyttes til tross

² Amedia u.å.

³ Ottosen 2010: s. 41

⁴ Arbeidets Rett 30.09.1930: s. 2

⁵ Ny tid 02.01.1930: s. 3

⁶ Ottosen 2010: s. 89 & 264

⁷ Arbeider-Avisa 21.11.1930: s. 4

⁸ Ottosen 2010: s. 41

⁹ Adresseavisen 15.10.1930: s. 3

¹⁰ Aftenposten 28.02.1930

¹¹ Ottosen 2010: s. 55

¹² Bækkelund et al. 1998: s. 4-5

¹³ Randen 1991: s. 5-7

for deres likheter er for å ha muligheten til å kontrollere dem mot hverandre, men også for å kunne supplere med informasjon i tilfellene hvor den ene har en mer utfyllende skildring. Bøker av samme art er benyttet for å skildre hendelser ved Røros Verk, Sulitjelma Gruber og Løkken Verk.

Metode

Alle avisartikler er hentet fra Nasjonalbibliotekets digitale arkiv. Derav følger at slutningene er basert på hva som er tilgjengelig der. Artiklene er valgt ut ved å søke etter, lese gjennom og filtrere avisartikler som omtalte Folldal. Søkene ble begrenset til årstall, og det ble gjort et valg om å kun se på Høyre-avisene Adresseavisen og Aftenposten, Arbeiderparti-avisene Arbeidets Rett og Arbeider-Avisa og NKP-avisa Ny Tid. Venstre-aviser, andre partiaviser og partiavhengige aviser ble dermed ekskludert fra analysen. Det er to årsaker til denne begrensningen. Det ble skrevet et stort antall artikler om temaet, noe som gjorde det nødvendig å forholde seg til et begrenset antall aviser. Valget falt på aviser tilknyttet Høyre, Arbeiderpartiet og NKP fordi disse var de tydeligste motpartene, tydeliggjort av at direktøren ved verket var medlem av Høyre mens fagforeningsformannen under storstreiken 1929-1931 var medlem av Arbeiderpartiet. Jevnt over har jeg hatt flere søk med søkeordene "Foldals grubearbeiderforening", "Foldals", "Foldals Verk" og "Foldal" for å minimere sjansen for at artikler ikke ble oppdaget. Gjennom skumlesing av mange artikler og nærlesing av de potensielt relevante artiklene har jeg fått en oversikt over gjentakende begreper, språklige virkemidler og tema.

Diskursanalyse

For å vise reaksjonene på hendelsene ved Folldals Verk og de rådende holdningene i ulike samfunnslag i perioden blir det gjort en diskursanalyse av et utvalg samtidige avisartikler. Det finnes flere tilnærminger til diskursanalyse. En definisjon som samsvarer med måten diskurs blir brukt på i denne oppgaven kommer fra Leidulf Melve og Teemu Ryymin: "En «diskurs» kan forstås som et *mønster* eller et *sett av regler* som binder sammen et avgrenset antall representasjoner på bestemte måter."¹⁴ Denne definisjonen antyder at diskurs er et produkt av, men også en forutsetning for hvilke ytringer som kan forventes på ethvert tidspunkt. Man kan forstå diskurs litt på samme måte som man forstår et paradigme i vitenskapen. Det finnes et sett med regler og fakta som hverdagsforskningen bygger på, og på samme måte opererer de

¹⁴ Melve og Ryymin 2018: s. 62

som deltar i en diskurs med reglene for den bestemte diskursen. Grunnlaget for analysen blir da å se etter mønster i representasjonen av konfliktene og partene i konfliktene ved Folldals Verk.

Komparativ metode

Komparativ metode handler, som navnet tilsier, om å bruke sammenligning for å si noe om et forskningsobjekt. Sammenligning forekommer i alle undersøkelser hvor et objekt sees i forhold til noe annet, og er ikke én bestemt metode. Leidulf Melve kategoriserer sammenligning i fire funksjoner: kontrasterende, heuristisk, distanserende og analytisk funksjon.¹⁵ Kontrasterende og analytisk funksjon er de relevante kategoriene for å svare på problemstillingen. Komparativ metode benyttes hovedsakelig på to måter i denne oppgaven. De utvalgte artiklene om Folldals Verk i 1917 settes opp mot hverandre for å tydeliggjøre ulikhetene og konfliktene som forekommer. Kontrasterende komparativ metode brukes her som et verktøy for analysen. Videre anvendes det for å sammenligne utviklingen ved Folldals Verk på tvers med enkelte sammenlignbare steder og bevegelser i resten av landet, i hovedsak for å se på likheter. En bevissthet rundt arbeiderbevegelsen sin utvikling og hendelser ved andre store gruver på starten av 1900-tallet, gir en mer helhetlig forståelse av arbeidskonfliktene som fant sted i Folldalen i perioden.

Tidligere forskning

Mye av det som har blitt skrevet om historien til Folldal og Folldals Verk kommer fra bygdebøker, jubileumsskrifter, hovedoppgaver og akademiske artikler. Fra lokalhistoriewiki, som er en nettside tilknyttet og administrert av Nasjonalbiblioteket, kan vi finne en god oversikt over de lokalhistoriske verkene som er skrevet om Folldal.¹⁶

Et av de tidligste verkene som omhandler Folldals Verks historie er *Folldal verk gjennom 200 år : historiske trekk : 1748-1948*¹⁷ som kom ut i 1948 og er skrevet av Per B. Støen. Dette er et jubileumsskrift for 200-årsjubileet til Folldals Verk hvor forfatteren, blant annet, skriver ned muntlig overførte beretninger som ikke ser ut til å ha blitt skrevet ned tidligere. I forordet forteller forfatteren at mye av arkivmaterialet om verket fra 17- og 1800-tallet hadde forsvunnet, og at han derfor brukte andre bøker som omhandlet Røros og

¹⁵ Melve 2018: s. 72

¹⁶ Bibliografi: Folldal kommune

¹⁷ Støen 1948: s. 4

Folldalen for å undersøke den eldre historien.¹⁸ Boken er kort og bærer preg av å være et populærhistorisk arbeide. Det er skrevet en oppfølger av denne boken i sammenheng med 240-årsjubileet i 1988 ved navn *Folldal verk gjennom 240 år : historiske trekk, 1748-1988*.¹⁹

Fagforeningen Foldal grubearbeiderforening har også gitt ut jubileumsbøker, den ene ved navn *Foldalens grubearbeiderforening gjennom 85 år*.²⁰ Denne er skrevet av Per Edvard Randen og handler spesifikt om gruvearbeiderforeningens historie. Dette er et ikke-akademisk verk ment for å formidle Foldal Grubearbeiderforening sin historie til et allment publikum, ifølge forfatteren selv. Den er en etterfølger til et tidligere jubileumsskrift som ble skrevet av Edvard Moseng i 1956, i anledning 50-årsjubileet til foreningen.²¹

Av vitenskapelig publiserte kilder finnes det noen få hovedoppgaver og en artikkel som omhandler Folldals Verk. Eksempelvis skrev Viggo Stuedal sin hovedoppgave i historie i Trondheim i 1976, med tittelen *Noen trekk ved den organiserte arbeiderbevegelsen i Folldal i tidsrommet 1906-1950*. Denne handler om hvordan arbeiderbevegelsen vokste frem gjennom gruvedriften i Folldal i første halvdel av 1900-tallet.²²

Påfølgende år, i “*Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie nr. 1 1977*”, ble en artikkel skrevet av Terje Bekken ved navnet “Folldalskonflikten 1929—31”.²³ Artikkelen omhandler den lengste streiken ved verket, og bruker Stuedals hovedoppgave som referanse.²⁴

En hovedoppgave som stikker seg ut er “*Kvinnens arbeid på og rundt Folldal Verk*”, skrevet av Bente Rønning Sægrov i 1995.²⁵ Fokuset for teksten er beretninger fra ni kvinner som arbeidet ved Folldals verk. Til tross for at teksten ikke er relevant for denne oppgaven er den verdt å nevne, fordi den har et annet perspektiv på forholdene ved verket enn de andre akademiske tekstene. Bente Rønning Sægrov var også medforfatter av den nedenfornevnte bygdeboka for Folldal.²⁶

Bygdebøker finnes i forskjellige former, og beskriver vanligvis topografien, gårder og slekter, eller bygdehistorien generelt i en bestemt bygd eller andre geografiske enheter.^{27,28} De første bygdebøkene for Folldal var en serie som kom ut mellom 1974 og 1998 ved navn

¹⁸ Støen 1948: s. 4

¹⁹ Foldal Historielag 1988 s. 5

²⁰ Randen 1991: s. 6

²¹ *ibid*: s. 5

²² Stuedal 1976: s. 1

²³ Bekken 1977: s. 91

²⁴ *Ibid*: s. 116

²⁵ Sægrov 1995, s. 3

²⁶ Bækkelund, Indseth, Kalvatn & Sægrov 1998: s. 5

²⁷ Bygdebøker lokalhistoriewiki

²⁸ Reinton u.å. s. 40

Bygdebok for Folldal. De første tre handler om gard, slekt, geologi og arkeologi m.m. Disse er skrevet av Ivar A. Streitlien og følger den mer tradisjonelle typen oversikts- og oppslagsbøker. Den fjerde boken i serien omhandler derimot historien til Folldal Verk. Den har tittelen *Bygdebok for Folldal. B. 4 : Folldal verks historie ca 1745-1993*, og er skrevet av Stig Johan Kalvatn, Bjørn Bækkelund, Kari Indseth og Bente Rønning Sægrov. Alle disse forfatterne er akademikere med ulik bakgrunn, som følger profesjonaliseringen av bygdebokproduksjon etter 1970-tallet.²⁹ Boken baserer seg på mye av det samme kildematerialet som de førnevnte jubileumsskrifter.³⁰

Disposisjon

Oppgaven består av tre deler; innledning, hoveddel og oppsummering. I innledningen er det blitt presentert problemstilling og tema, benyttede kilder, metode og tidligere forskning om temaet. Hoveddelen begynner med en generell kontekstualisering av perioden i landet, så følger en mer spisset kontekstualisering gjennom en skildring av sentrale hendelser ved Folldals Verk. Selve analysen følger så i to deler; året 1917 og perioden 1929-1931. Det blir gjort en kort sammenligning av sentrale hendelser ved utvalgte gruver i samme periode. Til slutt kommer oppsummeringskapittelet.

Hoveddel

Kontekstualisering

De første tiår av 1900-tallet bød på store endringer i Norge. Etter unionsoppløsningen fikk industrien en oppsving, også innen gruvedrift.³¹ Erfarne arbeidere etablerte seg rundt industrien, noe som gav grobunn for erfaringsutveksling og fagorganisering. Første verdenskrig førte til endringer i økonomien, herunder at mange bedrifter gikk med overskudd mens inflasjon og dyrtid førte til negativ reallønnsvekst for mange arbeidere.³² Denne konflikten mellom eier- og arbeiderklasse, samt den russiske revolusjon i 1917, førte til en mer tilspisset klassekamp i tiden fremover.³³ Revolusjonen i Russland førte ikke bare til tilspisset klassekamp. Det førte også til at Arbeiderpartiet ble splittet da flertallet i partiet

²⁹ Hundstad 2020: s. 9

³⁰ Bækkelund, Indseth, Kalvatn & Sægrov 1998: s. 5

³¹ Stugu 2018: s. 30

³² Ibid: s. 53

³³ Ibid: s. 55

ønsket å bryte med Komintern i 1923. Mindretallet brøt ut og dannet Norges Kommunistiske Parti.³⁴

Veksten av fagbevegelsen er uløselig forbundet med historien om verket etter århundreskiftet. Follalds Verk ble kjøpt opp i 1906 av det engelske selskapet Foldal Sulphur & Copper Co, og arbeidet med å gjenåpne gruva for drift tok til samme år. To måneder etter arbeidsstart hadde arbeiderne dannet Foldals Grubearbeiderforening (FGF), en fagforening for arbeiderne ved verket. Fra begynnelsen av var foreningen innmeldt i det landsdekkende Norsk Arbeidsmandsforbund.³⁵ Når det senere i oppgaven er snakk om “forbundet” eller “forbundskontoret” er det henholdsvis Norsk Arbeidsmandsforbund og deres hovedkontor i Oslo det refereres til. Forbundet er av landets eldste med sin oppstart i 1895,³⁶ og var allerede i 1906 et breddeforbund med organiserte arbeidere innen flere ulike yrker. Herunder også bergverksarbeidere.

To nasjonale konflikter i bergverksindustrien som påvirket de påfølgende årene ved Follalds Verk er voldgiftsdommene i 1916 og 1920.^{37 38} Det var som nevnt dyrtid i Norge i 1916, og lønningene måtte overordnet sett øke betydelig for å unngå en reallønnsnedgang. Voldgiftsloven ble innført, slik at myndighetene fikk muligheten til å gå inn i arbeidstvister med tvungen voldgift for å avslutte dem.³⁹ På grunn av loven og de foreliggende forslag til lønnsoppgjør brøt det ut streik. Resultatet ble en voldgiftsdom som gav bedre lønn enn det som var foreslått av arbeidsgiverne, men langt dårligere enn forslaget fra fagbevegelsen. Lønnsoppgjøret gav en reallønnsnedgang. Rett til fire dagers ferie med full lønn ble dog tariffestet. Voldgiftsdommen la grunnlaget for betingelsene ved gruvene fram til den utløp i 1929. Som nevnt var inngangen til 1920-årene preget av nedgang. Verdenshandelen, og dermed også eksporten, bremsset. Dette førte til en redusering i tilgjengelig arbeid ved gruver over hele landet. Da voldgiftsdommen av 1916 utløp, sto nye lønnsforhandlinger for tur. Forhandlingene skjedde gjennom voldgift, ettersom voldgiftsloven hadde blitt forlenget til 1921. For bergverkene resulterte dette i en økning av feriedager og en oppgang i lønn. Arbeidstiden forble den samme.⁴⁰

³⁴ Stugu 2018: s. 59

³⁵ Bækkelund et. al. 1998: s. 193

³⁶ Norsk Arbeidsmandsforbund u.å.

³⁷ Aftenpostens 04.07.1916

³⁸ Aftenposten 11.07.1916: s. 2

³⁹ Stugu 2018: s. 62

⁴⁰ Randen 1991: s. 39-41

Hendelsesforløp

Mellom 1907 og 1931 var der, foruten de allerede omtalte konflikter i 1916 og 1920, fem sentrale konflikter som alle vil skildres her. Disse er henholdsvis tariffstreiken i 1907, lønnsoppgjøret i 1911, gå-sakte-aksjonen i 1914, klokkestreiken i 1917 og til sist storstreiken som varte fra 1929 til 1931. I alle tilfellene hvor de organiserte arbeidere ved verket la ned sitt arbeid i streik eller på annen måte ble hindret fra arbeidet, ble det hyret inn uorganiserte arbeidere for å opprettholde driften i størst mulig grad. Disse omtales her som “uorganiserte arbeidere” eller “streikebrytere”.

1907

Det første tilfellet av streik ved verket var i året etter nyoppstarten i 1906, altså i 1907. Streiken dreide seg om tarifforhandlinger. Det hadde som nevnt blitt dannet fagforening på arbeidsplassen, og fra denne kom et tarifforslag med blant annet krav om minstelønnstariff i akkord og 8-timers arbeidsdag. Verksledelsen godtok ikke kravene, og arbeiderne gikk til streik.⁴¹ Driften ved verket fortsatte dog gjennom uorganiserte arbeidere som brøt streiken, såkalte streikebrytere. De tilreisende streikebryterne fikk plass i bedriftens brakker. Husene sto dog ikke tomme i forkant av at de ble fylt med streikebrytere. Streikende arbeidere som hadde sine hjem her ble kastet ut og måtte søke tilflukt i lokalsamfunnet. Til tross for at kravene ikke ble innfridd og lønnsomheten tilsynelatende ikke sank betraktelig som følge av streiken, var den ikke fullstendig uten forbedring av arbeidernes kår. Organisasjons- og forhandlingsretten var med dette utøvet og sementert, noe som la grunnlag for de senere konfliktene. De uorganiserte arbeiderne fikk mulighet til å organisere seg i Foldalens Grubearbeiderforening med forbehold om at de skrev under på ei avbiktserklæring skrevet av fagforeningen, hvor de erkjente skyld og ga løfte om at de ikke ville bryte en streik igjen.⁴² Av erklæringen blir det tydelig at fagforeningen ikke satte pris på handlingene til de uorganiserte arbeiderne. Holdningen de organiserte arbeiderne hadde til streikebrytere holdt stand gjennom hele perioden, noe som vil bli redegjort for i diskursanalysen.

1911

Det var igjen lønnsoppgjør i 1911, og denne gangen resulterte det i en varslet lockout for 32 000 gruvearbeidere ved forskjellige bergverk i landet. Denne konflikten var nasjonal, og

⁴¹ Randen 1991: s. 24

⁴² Bækkelund et al. 1998: s. 184

direktør Lund var en del av forhandlingene som representant for arbeidsgiverforeningen Bergverkenes Landssammenslutning (BVL). Mot slutten av 1910 hadde BVL kommet med et forslag til felles overenskomst, som fagforeningen ikke godtok. De satte selv ned en komitee for å utarbeide eget tarifforslag med høyere lønninger enn det foreliggende forslag, samt en ny arbeidstidsbestemmelse. Verken forslaget fra BVL eller motforslaget fra foreningen ble godtatt av den respektive motpart, og arbeiderne gikk til streik i juni 1911. Det var på dette tidspunktet lockouten ble varslet. Det var flere forsøk på meglings. Etter et par måneder ble streiken avblåst, og resultatet falt i arbeidsgiverens favør.⁴³

1914

Fra starten av året 1914 ville verksledelsen innføre en 6-måneders akkord, med lovnad om oppgang i lønn for den arbeider som ikke brøt med denne.⁴⁴ Den arbeider som ikke sa opp eller fikk sparken fra bedriften i løpet av de seks månedene, ville altså få personlig lønnstillegg. Bestemmelsen kan antas å være et forsøk på å stabilisere arbeidsstyrken ved å gi bonus for å ikke forlate arbeidsplassen eller delta i aksjoner som ville stanset arbeidet. Det kom sterke reaksjoner fra arbeiderne, og da direktør Lund ikke gav etter aksjonerte arbeiderne. Et masse møte ble holdt i regi av fagforeningen. Aksjonsformen ble angivelig sabotasje i form av å redusere arbeidstempoet, en såkalt “gå-sakte-aksjon”. Konflikten ble avsluttet gjennom voldgift, også kalt tvungen lønnsnemnd eller tvungen meglings. Voldgiftsdomstolen besluttet at verksledelsens nye akkordsystem ikke sto i konflikt med gjeldende avtaler, og at det hadde blitt drevet sabotasje av arbeiderne som gav bedriften rett til oppsigelse. Aksjonen straffet seg for flere arbeidere, angivelig 40 i antall, som ble oppsagt på grunn av aksjonen.⁴⁵

1917

Neste lokale konflikt var i 1917. Det ble innført nye regler ved verket i form av en ny skiftordning med kontrollur og stempeling. Årsaken til streiken, kontrolluret, er også det som har gitt navn til streiken i ettertid, altså “klokkestreiken”.⁴⁶ Arbeidere reagerte med å si opp sine stillinger, og det ble av fagforeningen publisert varsel om at man ikke skulle ta arbeid ved verket før konflikten var løst.⁴⁷ Streiken endte samme år, men det var fortsatt uenighet

⁴³ Bækkelund et al. 1998: s. 185

⁴⁴ Ibid: s. 184

⁴⁵ Randen 1991 s. 39

⁴⁶ Bækkelund et al. 1998: s. 184

⁴⁷ Arbeidets Rett 13. april 1917

om utbetaling av lønn til de streikende. Dommen om lønn ble avgjort i høyesterett flere år etter, i 1925. Dommen sa at arbeiderne ikke hadde krav på lønningen de mente de var forskyldt.⁴⁸ Situasjonen ble diskutert i samtidens aviser, og artikler fra 1917 som omhandler denne konflikten vil bli diskutert senere.

1923

Den siste lokale konflikten før storstreiken i 1929 brøt ut i 1923, da direktør Lund besluttet å melde Folldals Verk ut av BVL.⁴⁹ Et arbeid fra BVL sin side for å få felles overenskomster for gruvearbeidere ble på denne tiden lagt ned. Den felles overenskomsten for gruveselskaper som ble lagt fram gav arbeiderne høyere lønn og andre lønnsvilkår enn det direktør Worm Lund var beredt til å tilby sine arbeidere. Lønnsomheten i bedriften var lav, og fraktkostnadene var høye. Folldalsgruva måtte dessuten konkurrere med utenlandske kisleverandører som kunne holde lavere lønnskostnader. Derfor brøt han med BVL, og forsøkte å forhandle frem en ny avtale med Foldalens Grubearbeiderforening. Hovedtrekkene i forslaget fra direktør Lund var at det skulle være lengre avtaleperioder med helautomatisk indeksregulering av tariffen, og lave lønninger med høyere lønn om sommeren enn vinteren.⁵⁰ Lange avtaler og helautomatisk oppgjør fører automatisk til at det blir færre anledninger til konflikt, ettersom disse stort sett utløses ved tarifforhandlinger. Det er tenkelig at det var derfor direktøren ønsket disse vilkårene. Om de sesongbaserte lønningene sees i sammenheng med årshjulet for jordbruk, vitner forslaget om et forsøk på å holde arbeiderne ved verket heller enn i gårdsarbeid, samt gjøre arbeiderne avhengig av sommerlønningene for å ha midler til vinteren. Forslaget ble ikke akseptert, og arbeiderne gikk til arbeidsnedleggelse.⁵¹ Streiken varte denne gangen i knappe halvannet år, og endte med en avtale som i stor grad gjenspeilet kravene framlagt av direktøren i 1923. Det ble inngått en treårig tariffavtale som ble forlenget, før den ble forkastet i 1928. I løpet av året ble det gjort forsøk på å forhandle fram en avtale, men det førte ikke fram. Arbeiderne fortsatte derfor uten avtale fram til 1929.⁵²

⁴⁸ Randen 1991 s. 42

⁴⁹ Bækkelund et al. 1998: s. 185

⁵⁰ Ibid: s.185

⁵¹ Randen 1991: s. 59

⁵² Ibid: s. 60

1929-1931

Den mest langvarige streiken begynte våren 1929 og skulle vare til 1931. I et år hadde driften gått uten avtale, og til tross for at både driftsledelsen og fagforeningen var enige om 5% lønnsøkning ble det ikke enighet. Fagforeningen sto støtt på kravet om halvautomatiske indeksreguleringer, som forøvrig var standarden innen bergverksindustrien, og Worm Lund på sin side var like fast på helautomatiske. Da han igjen avslo kravet fra foreningen sa de opp sine plasser, men ei heller dette ble godtatt. Hvorvidt arbeidsnedleggelsen var lovlig gikk gjennom flere instanser og endte med krav om meglings, men før det endelige kravet kom var arbeiderne allerede gått til streik.

Streikebrytere ble nok en gang en faktor for streikens gang. Omtrent 82% av arbeidsstokken på rundt 270 var organiserte arbeidere, og det ble vanskelig å holde verket i drift med de resterende arbeiderne. Uorganiserte arbeidere kom gradvis tilreisende i løpet av sommeren, og i september var verket i drift til tross for streiken. Mange av de tilreisende var fra Toten-området, mens fra Folldals-området kom få. De nye uorganiserte arbeiderne fikk bo i bedriftens hus, mens de streikende ble flyttet. Likesom under utkastelsen i 1907 fikk mange streikende arbeidere opphold og støtte i lokalsamfunnet.

Ved inngangen til 1930 ble det dannet en forening for streikebryterne ved Folldals Verk. Denne blir omtalt både som "Foldal borgerlige arbeiderforening" og "Foldal Verks upolitiske arbeiderforening" i hovedkildene, men omtalte seg selv som Foldals Verks upolitiske arbeiderforening i samtidsavisene. Det er den sistnevnte betegnelsen som vil bli brukt videre. Foreningen sto ikke i motsetning til verksledelsen, og det hevdes at Lund var bakmannen for stiftelsen av den. Formålet var å sikre arbeidets frihet, altså beskytte muligheten til å arbeide ved en streikende bedrift. Lund og foreningen ordnet en egen tariffavtale med fire års varighet og helautomatiske reguleringer.

Streiken vakte oppmerksomhet og sympati fra mange hold. Det ble oppfordret til boikott av kis fra Folldal, noe som førte til begrensede omsetningsmuligheter innenlands. Eksport utenlands var avhengig av skipstransport, noe som også ble utfordrende. I Trondheim gikk kommuneansatte til sympatistreik.⁵³ Denne streiken hadde stor effekt, ettersom lasting og lossing av skip ved kaiene i byen var et kommunalt anliggende. Arbeidsoppgavene ble forsøkt utført av streikebrytere, men formannskapet fattet et vedtak som forbød andre enn kommunalt ansatte å utføre oppgaven. Mulighetene for omsetningen av kis fra Folldal var nå

⁵³ Randen 1991: s. 76

i stor grad sperret. Disse forhold førte videre til at driften ved verket så å si var nedlagt da konflikten led mot slutten.

I januar 1931 møttes partene til mekling hos riksmeklingsmannen, advokat Claussen. Et forslag ble fremlagt, men ikke godtatt av fagforeningen.⁵⁴ En ukes tid senere ble et nytt forslag godtatt, og streiken var over. Årsaken til at det første forslaget ikke ble godtatt, var uenighet rundt gjeninntakelsen av streikende arbeidere. Det var et par forhold som gjorde det vanskelig å finne en tilfredsstillende løsning på dette. Arbeiderne i Foldal upolitiske arbeiderforening hadde som sagt opprettet tariff med Worm Lund, og overenskomsten hadde varighet på tre år. Dermed kunne ikke disse 125 arbeiderne oppsiges uten å bryte kontrakten, og de måtte få bli værende. Så kom de økonomiske forholdene. Igjen er det viktig å huske hvor lenge verket hadde stått stille. Siden august 1930 hadde transport blitt umulig, og lagrene var fulle. Følgelig var det lav inntekt for verket, og midlene strakk ikke til for å utbetale lønn til alle de 225 streikende arbeiderne. Det forslaget som til slutt ble godtatt og på papiret markerte slutten på streiken, sa at 75 av de “gamle arbeidere” skulle begynne straks, og at de gjenværende ville bli tatt inn i løpet av året.⁵⁵ For flere av arbeiderne betydde dette at de måtte vente lenge på å få tiltre i arbeidet igjen. Direktør Worm Lund ble avsatt sommeren 1931⁵⁶, og samtaler mellom fagforeningen og den nye verksledelsen ble igangsatt. Den nye ledelsen viste villighet til å gå inn i en roligere periode med blanke ark, og uløste saker fra streikens forløp ble løst lokalt, ikke i retten som her erfart hadde vært praksis under ledelsen til Lund.

Diskursanalyse

1917

Som beskrevet var det streik ved verket i 1917, utløst av en konflikt om kontrollur. I denne del blir det først sett på en artikkel fra arbeiderpressen. Etter det blir det sett på en artikkel fra borgerpressen. To varsler fra arbeiderpressen som refereres til i borgeravisen gjengis, før språket og narrativet i de to avisene kontrasteres.

På forsiden av avisen Arbeidets Rett fra august 1917 står en artikkel om streiken samme år. Artikkelen innledes med en sarkastisk skildring av tvistens utbrudd:

⁵⁴ Randen 1991: s. 78

⁵⁵ Randen 1991: s. 78

⁵⁶ Bækkelund et al. 1998: s. 150

Naar direktør Worm H. Lund, av ren menneskekjærlighet, gik til det skridt at ville indføre en ny skiftordning for arbeiderne under dagen, og samtidig indførte kontrolsystemet, for at kontrollere «formændene og stigrerne», blev arbeiderne saa begeistret at de sa: «Nei tak, denne godhet er for stor imot os», og opsa sine pladse med 14 dagers varsel.⁵⁷

Den samme sarkastiske tonen brukes gjennomgående i teksten når det er snakk om Lund. Begrunnelsen for endringen beskrives som “(...) ufattelig for almindelige dødelige (...)”⁵⁸, så det at bare Lund forsto det var “(...) naturligvis ikke hans skyld.”⁵⁹. Videre skrives det at det var dårlig tilgang på uorganisert arbeidskraft. Kort tid før artikkelen ble trykket skal det ha kommet fire streikebrytere, hvorav to straks skal ha reist igjen. Til forskjell fra både tidligere og senere omtaler blir det her ikke brukt tid på å karakterisere streikebrytere, de er heller et virkemiddel for å understreke forestillingen av Lund. Det spekuleres i at grunnen for den raske avreisen var “(...) at direktør Lund har lat sit gode hjerte atter løpe avgaarde med sig.”⁶⁰ og innført stemplingssystemet. Det tales så om en fred i det tidligere “(...) urolige hjørne”⁶¹ Follalds Verk har vært. Denne freden skyldes altså mangel på arbeidere etter streikens utbrudd, og artikkelen avsluttes med setningen “Hr. Lund gik ut av kampen som den seirende og staar ti´bake paa valpladsen alene.”⁶²

I desember 1917 publiserte Aftenposten en artikkel om dommen i Arbeidsretten om spørsmålet om lovlighet i klokkestreiken. Mest slående er den korte beskrivelsen av tiden hvor det hadde “(...) hersket en ondartet arbeidsnedlæggelse ved verket.”⁶³ :

Konfliktens aarsag var den, at arbeiderne negtede at gaa med paa en ny skiftordning, som bedriften fandt nødvendig af sanitære grunde. Arbeiderne opsa da samtidig sine pladse for at forsøge at øve pres paa verket. Sagen blev af bedriften indbragt for Arbeidsretten, som i mai maaned d. A. Dømte arbeiderne for at have optraadt ulovlig. Bl.a. Havde den stedlige afdeling af arbeidsmandsforbundet intrykket et blokadeadvertissement i «Arbeidets Ret», som rigtignok senere blev tilbagekaldt, men paa en høist utilfredsstillende maade .⁶⁴

⁵⁷ Arbeidets Rett 21.08.1917: s. 1

⁵⁸ Ibid: s. 1

⁵⁹ Ibid: s. 1

⁶⁰ Ibid: s. 1

⁶¹ Ibid: s. 1

⁶² Ibid: s. 1

⁶³ Aftenposten, 5.12.1917: s. 3

⁶⁴ Ibid: s. 3

Den språklig motsetningen mellom “negtede at gaa med paa”⁶⁵ og “nødvendig af sanitære grunde”⁶⁶ når de blir satt opp mot hverandre på denne måten avslører skribentens holdning til den disse ordene beskriver. Arbeiderne med sin ondsinnede arbeidsnedleggelse som nektet å gå med på den nødvendige og rasjonelle endringen fra bedriftens side er ikke satt i et godt lys. Dommen mot arbeiderne er en fordel i dette tilfellet, ettersom skribenten kunne understøtte sin fremstilling med en bestemmelse fra den nyetablerte instansen for behandling av arbeidstvister. Avsluttende er det hensiktsmessig å se på artikkelens tekstuelle kontekst, helt direkte de annonser i Arbeidets Rett som blir nevnt. Notisene er korte, og refereres her i sin helhet. Den første av disse, “blokadeadvertisementet” lød:

Da Foldalens Verk forsøker at gjennomføre en ny skiftordning (samt «kontrollursystemet») for sit gamle anlæg under dagen - som efter arbeidernes mening vil medføre aldeles uholdbare arbeidsforhold - advares det mot tilgang av ny arbeidskraft.⁶⁷

Noen dager senere kom tilbakekallelsen:

Tilbakekaldelse.

Da vi er gjort bekjendt med at vor advarsel i bladet av 13. april er ulovlig efter lov om arbeidstvister, tilbakekaldes denne.

15. april 1917

Foldalens Grubearbeiderforening.⁶⁸

Artiklene er på flere måter motsetninger. I artikkelen i Aftenposten omtales verksledelsen med generelle begrep som “bedriften”⁶⁹ og “verket”.⁷⁰ Innledningsvis brukes “The Foldal copper and sulphur co ltd”.⁷¹ Til forskjell fra i Aftenposten brukes i Arbeidets Rett ikke bredt omfattende begreper når verksledelsen nevnes, foruten i notisen om blokade. Her benyttes navn og tittel på direktøren gjennomgående. Den ene av disse gir et frakoblet syn, mens den andre har et mer personlig perspektiv, samt legger skylden for streiken på Lund alene. I

⁶⁵ Aftenposten, 5.12.1917: s. 3

⁶⁶ Ibid: s. 3

⁶⁷ Arbeidets Rett 13.04.1917: s. 3

⁶⁸ Arbeidets Rett 18.04.1917: s. 2

⁶⁹ Aftenposten, 5.12.1917: s. 3

⁷⁰ Ibid: s. 3

⁷¹ Ibid: s. 3

Aftenposten introduseres Follalds Verk som “en af vort lands største gruber”⁷², som legger fokus på at streiken hindrer lønnsomheten. Dette bidrar igjen til narrativet om at de streikende arbeiderne var til skade. Lønnsomheten og størrelsen til verket nevnes ikke i Arbeidets Rett. Det settes ikke tvil ved handlingene fra verkets side i Aftenposten, verken når det gjelder årsaken til streiken eller bruk av streikebrytere. Arbeidets Rett setter på sin side tvil ved alle handlinger fra ledelsen. Det er her referert hva de to artiklene sa som var årsaken til streiken. Aftenposten på sin side fremstilte endringen som “nødvendig af sanitære grunde”⁷³, på den annen side sa notisen i Arbeidet Ret at endringen ville “medføre aldeles uholdbare arbeidsforhold”⁷⁴. Disse to taler om nøyaktig den samme endring. Videre taler Arbeidets Rett om de tidligere konfliktene og forholdet mellom ledelsen og arbeiderne. Dette aspektet uteblir i Aftenposten. Ved å skildre situasjonen utenom den spesifikke streiken skapes et bilde av kontinuitet i en pågående kamp. Når dette uteblir og innføringen av en ny skiftordning står som eneste årsak, skapes heller et bilde av en disproporsjonal reaksjon på en endring av tilsynelatende liten betydning.

1929-1931

Arbeiderpresse

Til arbeidere

I arbeideravisene ble det ved flere anledninger trykket det man kan anse som direkte tale til arbeidere. Det tydeligste eksempelet på dette er blokadevarsler. Et slikt varsel ble diskutert i forbindelse med klokkestreiken i 1917.⁷⁵ I løpet av storstreiken ble flere varsler trykket i Arbeidets Rett. De hadde samme innhold i løpet av perioden, og lød:

Blokade.

Da det er konflikt ved Foldals verk må ingen hederlig arbeider søke arbeide der før konflikten er ordnet.

Norsk Arbeidsmandsforbund.

Foldal grubearbeiderforening.⁷⁶

⁷² Aftenposten, 5.12.1917: s. 3

⁷³ Ibid: s. 3

⁷⁴ Arbeidets Rett 18.04.1917: s. 2

⁷⁵ Arbeidets Rett 18.04.1917: s. 2

⁷⁶ Arbeidets Rett 23.06.1929: s. 3

Slike varsler forekom ofte, med hensikt å holde arbeidere unna streikende bedrifter. Varselet er signert både fra den lokale og nasjonale fagforeningen, og leseren ser at konflikten har bredere støtte. Når adressaten i varselet er en “hederlig arbeider”⁷⁷ er dette et uttrykk for skillet mellom streikende arbeidere og streikebrytere, og lesere som vil bli ansett som hederlige har intet annet valg enn å ikke operere som streikebryter.

Et annet eksempel på tale til arbeidere er en artikkel i Ny Tid 5. mars 1930.⁷⁸ Her trykkes en uttalelse fra representantskapsmøtet til Oslo og omegns faglige samorganisasjon, forgjengeren til LO i Oslo. En uttalelse vedtatt på et representantskapsmøte gir uttrykk for organisasjonens holdning til en sak. I utgangspunktet kunne mottakeren av teksten vært begrenset til møtedeltakerne og spesielt interesserte, men ved å trykke den i avisa blir mottakeren utvidet til leserne av Ny Tid. Uttalelsen er en støtteerklæring til både streiken i Follidal og sympatistreiken i Trondheim. Konflikten males som “en kamp om organisasjonsretten”⁷⁹, og “alle organiserte arbeidere”⁸⁰ oppfordres til å støtte streiken.⁸¹ Språket fremmer motsetningen mellom partene, med “kameratene i Foldalen”⁸² på den ene side og “den reaksjonære arbeidsgiver og de gule streikebryterorganisasjoner”⁸³ på den andre. “Gule”⁸⁴ refererer her til et gult forbund, altså et forbund som står utenfor og motarbeider den etablerte fagbevegelsen.⁸⁵ Det at det ikke forklares i teksten vitner om en antagelse om at leseren vet hva det betyr fra før. Det presiseres at uttalelsen “vedtokes enstemmig”,⁸⁶ noe som skaper et bilde av bred enighet i fagbevegelsen om saken.

I mai 1930 fant et sammenstøt mellom streikende arbeidere og streikebrytere sted, hvor streikebryterne angivelig skal ha brukt skytevåpen mot de streikende.⁸⁷ Ny Tid trykket en artikkel om hendelsen. Her foregår en skildring av hendelsen, samt en karakterisering av streikebryterne og deres forhold til Worm Lund. Denne del av artikkelen dekkes senere i teksten, og det som er relevant her er hvordan hendelsen brukes for å tale til streikende arbeidere. Først trekkes linjer til et dødsfall med lignende omstendigheter i Buvika, og så til sammenlignbare situasjoner som foregikk på samme tid. De samtidige hendelsene settes opp mot Buvika, og konklusjonen er:

⁷⁷ Arbeidets Rett 23.06.1929: s. 3

⁷⁸ Ny Tid 5.03.1930: s. 3

⁷⁹ Ibid: s. 3

⁸⁰ Ibid: s. 3

⁸¹ Ibid: s. 3

⁸² Ibid: s. 3

⁸³ Ibid: s. 3

⁸⁴ Ibid: s. 3

⁸⁵ NAOB eller "Gul" (u.å.)

⁸⁶ Ny Tid 5.03.1930: s. 3

⁸⁷ Ny Tid 16.05.1930: s. 4

Revolverskuddene fra Foldal må vekke de klassebevisste arbeidere til forståelse av alvoret i de kamper som nu føres og som forestår. Borgerskapet, politiet og streikebryterne er bevebnet.

Det må derfor også arbeiderne være.

Dan kamp- og beskyttelsesgarder.

Og det haster.⁸⁸

Hendelsen brukes altså for å oppfordre “de klassebevisste arbeidere”⁸⁹ til å bevæpne seg og organisere seg i grupperinger for å beskytte seg mot sine motstandere.

Om streikebrytere og Lund

Arbeiderpressen trykket under streikens forløp flere artikler som direkte omhandlet streikebrytere. I Ny Tid 12. mars 1930 står det en artikkel som handler om rekruttering av streikebrytere til Foldals verk og om at streikebryterne som losset kis i Ilsvika før jul var bevæpnet.⁹⁰ Artikkelen er delt opp i to hvor det først er beskrevet hva de som rekrutterer streikebrytere tjener på sitt oppdrag og hvor de var for å rekruttere. Innledningsvis minnes det om at de fleste streikebryterne kom fra Toten, før det hevdes at Lund brukte agenter til å verve dem. Så omtales en av disse “streikbryterhververne”⁹¹. Sarkasme blir brukt for å stille ham i et dårlig lys når han beskrives som en "samfundsborger"⁹² som har tjent tusen kroner på sin “rakkertjeneste”⁹³. Det gis et inntrykk av at Lund har måttet betale slike summer for de fleste av streikebryterne. Artikkelen har her et avvik som må nevnes. I selve artikkelen står det at de som vervet streikebrytere fikk tjue kroner per rekrutt, mens det i ingressen står at de fikk femti kroner.⁹⁴ Tjue kroner virker å være korrekt, ettersom beløpet er skrevet med både tall og bokstaver. Det kan ha vært et aktivt valg å ha en villedende ingress med større beløp, men det kan også ha vært en trykkfeil som følge av likheten mellom 5 og 2. Andre del av artikkelen sier innledningsvis at streikebryterne som dro til Trondheim for å laste

⁸⁸ Ny Tid 16.05.1930: s. 4

⁸⁹ Ibid: s. 4

⁹⁰ Ny Tid 12.04.1930: s. 5

⁹¹ Ny Tid 12.04.1930: s. 5

⁹² Ibid: s. 5

⁹³ Ibid: s. 5

⁹⁴ Ibid: s. 5

“streikbryterkisen”⁹⁵ hadde “en sterk og bevebnet politivakt”⁹⁶, hvor ordet “bevebnet”⁹⁷ er uthevet. Deretter beskrives streikebryterne selv som “bevebnet og beredt til å skyte løs på Trondhjemsarbeiderne”.⁹⁸ Som bevis på dette gjengis et utkast til et dokument fra verksledelsen hvor det stod hva streikebryterne skulle ta med, deriblant skytevåpen, og hvem som skulle være deres formann på turen. Her blir streikebryterne framstilt som farlige folk med mulighet til å skade de som forsøkte å hindre dem. Ved å sette denne teksten etter skildringen av Lund sine agenter får også deres rolle en mer alvorlig undertone, siden de tjente penger på mennesker som ble ansett som en trussel mot de streikende arbeiderne.

Som nevnt trykket Ny Tid en artikkel i mai 1930 om et resultat av bevæpningen av streikebryterne.⁹⁹ Det var blitt brukt revolver mot streikende arbeidere etter et sammenstøt utenfor en butikk i Folldal. Konklusjonen av artikkelen, at arbeidere måtte bevæpne seg i forsvar, er allerede dekket. Her er det interessant å se på hvordan streikebrytere representeres, samt hvilken støtte de fikk. Ifølge artikkelen var det bare de streikende arbeiderne som ble anmeldt etter hendelsen. På grunnlag av dette, og at streikebryteren som hadde skutt og drept en streikende arbeider i Buvika ble frifunnet 15 år tidligere, ble det påstått at streikebrytere var hevet over loven: “Streikbryterne er således ikke bare opphøiet til hellige dyr som det under straffansvar er forbudt å se på, de har endog fått privilegium på å skyte løs på streikende arbeidere.”¹⁰⁰ Igjen blir streikebrytere fremstilt som en trussel, denne gangen med støtte fra statens utøvende og dømmende maktinstanser. Våpnene beskrives å være “helt nye browningrevolvere”,¹⁰¹ og det blir antatt at disse ble forsynt av Lund “(...) med ordre om å plaffe løs så snart de måtte føle sig «truet» av de hederlige arbeidere.”¹⁰² Forestillingen av streikebrytere som farlige understrekes når “de elendige individer som befatter sig med streikbryterarbeide”¹⁰³ antas å være skyteglade nok til å “(...) føie drap til sine øvrige skjendselsgjerninger.”¹⁰⁴

Arbeider-avisa trykket 2. september 1930 en artikkel med overskriften “Folk skammer sig for å være fra Ø. Toten”¹⁰⁵. Her er det ikke hvilken trussel streikebryterne utgjorde overfor de streikende arbeiderne som er fokus, men heller konsekvensen av at så

⁹⁵ Ny Tid 12.04.1930: s. 5

⁹⁶ Ibid: s. 5

⁹⁷ Ibid: s. 5

⁹⁸ Ibid: s. 5

⁹⁹ Ny Tid 16.05.1930: s. 4

¹⁰⁰ Ibid: s. 4

¹⁰¹ Ny Tid 16.05.1930: s. 4

¹⁰² Ibid: s. 4

¹⁰³ Ibid: s. 4

¹⁰⁴ Ibid: s. 4

¹⁰⁵ Arbeideravisa 02.07.1930: s. 3

mange totninger hadde tatt arbeid i Folldal. Artikkelen er en oppsummering av en diskusjon på et kommunestyremøte i Østre Toten mellom ordføreren og to andre. Saken var at totninger ikke hadde fått arbeid i Hamar, og det ble hevdet at årsaken til dette var “(...) at Ø. Toten har eksportert streikbrytere til Foldal (...)”.¹⁰⁶ Ordføreren påsto at kommunen ikke hadde noe å gjøre med at så mange reiste dit, men motsvaret var at fattigvesenet skulle ha lånt folk penger til reisen. Verdt å huske er at det tidligere ble skrevet om at Lund hadde agenter i Østre Toten for å verve streikebrytere. Skribenten kommenterte at streikebryterne hadde “(...)gjort Ø. Toten en stor bjørnetjeneste”,¹⁰⁷ og at det var forståelig at “hederlige arbeidere”¹⁰⁸ på Hamar ikke ville arbeide med “streikebryterpakket fra Foldal”.¹⁰⁹ Et budskap som kommer frem gjennom denne artikkelen er at å ta arbeid ved en streikende bedrift ikke skader bare de streikende arbeiderne ved den aktuelle bedriften, det skader arbeiderklassen som helhet. Det fremstilles slik at alle arbeidssøkere i Østre Toten ble negativt påvirket av streikebryterne.

Intervjuer og korrespondanse

31. juli 1930 trykket Arbeider-Avisa et utdrag av et intervju av Worm Lund, opprinnelig trykket i Tidens Tegn.¹¹⁰ Her uttalte han seg om hva som kom til å hende med streikebryterne hvis verket stanset, og han konkluderte med at staten måtte gi dem støtte siden de kom til å bli værende i Folldal uten inntekt. Etter gjengivelsen av intervjuet følger et avsnitt med kommentarer, som i hovedsak kritiserer Lund. Språket har en sarkastisk tone når det sies at “Det er selvsagt ganske utenkelig at han, istedet for å nedlegge verkets drift - kanskje for alltid - kan ordne sig med organisasjonen, og drive på samme måte som andre.”¹¹¹ Iboende i dette er karakteriseringen av “den storpralende direktør”¹¹² som sta og vanskelig. Til sist hevdes at han “(...) makter ikke å knekke arbeidernes organisasjon”.¹¹³

I Arbeider-Avisa 5. august 1930 ble det trykket et utdrag av et intervju av ordføreren i Folldal, opprinnelig trykket i Fjell-Ljom.¹¹⁴ Dette er ikke kommentert av Arbeider-Avisa, men de har valgt å ikke gjengi teksten i sin helhet. Intervjuet fant sted like før driftsstans i midten av august, og utdraget inneholder ordførerens tanker om hva dette ville bety for kommunen. Ordføreren konkluderte med at stansen ikke ville ha videre økonomisk betydning for

¹⁰⁶ Arbeideravisa 02.07.1930: s. 3

¹⁰⁷ Ibid: s. 3

¹⁰⁸ Ibid: s. 3

¹⁰⁹ Ibid: s. 3

¹¹⁰ Arbeider-Avisa 31.06.1930: s. 1

¹¹¹ Arbeider-Avisa 31.06.1930: s. 1

¹¹² Ibid: s. 1

¹¹³ Ibid: s. 1

¹¹⁴ Arbeider-Avisa 05.08.1930: s. 2

kommunen, ettersom streikebryterne stort sett var tilreisende som ikke skattet til Folldal kommune.¹¹⁵ Av språklige elementer er det mest sentralt å nevne kontrasteringen mellom Lund og ordføreren som skjer i innledningen av artikkelen. Der står at “Direktør Worm Lund har malt det ut i sterke farver.”¹¹⁶ i referanse til konsekvensene av driftsstans, mens ordføreren som beskrevet ikke er videre bekymret. I samme ånd kan man sette denne artikkelen opp mot forrige og sammenligne kommentarene. Konklusjonen av dette er at det ikke settes tvil til ordføreren, men det settes tvil til Lund. Troverdigheten og karakteren til Lund blir altså svekket, i første omgang direkte og i andre omgang indirekte ved å sette hans ord opp mot en mer troverdig stemme.

Det er et mønster i hvilken korrespondanse som trykkes med og uten kommentarer. Begge artikler har samme format. De er trykket i samme avis, det er kort tid mellom artiklene, de er omtrent like lange og begge er utdrag fra intervjuer trykket i andre aviser. Begge setter Lund i et dårlig lys, men på forskjellige måter. Ordførerens svar til Fjell-Ljom trykkes som sagt uten kommentar fra skribenten i Arbeider-Avisa. Andre eksempler på korrespondanse som er trykket uten kommentarer er de førnevnte innslag fra fagforeningen. Felles for artiklene uten kommentar er at de er en motpart til Lund, noe som forsterker standpunktet avisa hadde om partene i konflikten.

Partipolitikk

Streiken ble også brukt i partisammenheng, både for å fremme enkelte partier og for å svekke andre. Den første artikkelen som omtales kommer fra NKP. Ny Tid skrev den 2. januar 1930 om hva det nye året muligens kunne inneholde.¹¹⁷ Første del av artikkelen vies til kommunearbeiderstreiken og Folldalskonflikten, hvor det settes spørsmålsteget ved hva forhandlinger mellom partene kunne frembringe. Det hevdes at streiken gikk fra å være faglig til politisk, og dette brukes som springbrett for å si at “Enhver konflikt, enhver aksjon selv den minste vil få politisk karakter.”¹¹⁸ Artikkelen går så over til å beskrive krisen i kapitalismen og setter de voksende klassemotsetningene i kapitalistiske land opp mot de “(...) veldige seire for den sosialistiske planøkonomi i Sovjet-Unionen.”¹¹⁹ Til slutt ble det konkludert med at “(...) i disse kamper må det kommunistiske parti gå i spissen, rive massene løs fra reformistenes herredømme og sveise dem sammen i en revolusjonær blokk mot

¹¹⁵ Arbeider-Avisa 05.08.1930: s. 2

¹¹⁶ Ibid: s. 2

¹¹⁷ Ny tid 02.01.1930: s. 3

¹¹⁸ Ibid: s. 3

¹¹⁹ Ibid: s. 3

borgerskapet.”¹²⁰ I tillegg til å bruke konflikten som et eksempel på den overordnede politiske situasjonen, blir den også brukt for å fremme NKP som parti over DNA. Ordet “reformistene”¹²¹ i siste setning referer antakeligvis til DNA, og når de også skriver at de har “herredømme”¹²² over massene antyder de at arbeiderne selv ikke er selvstendige aktører, men blir styrt av partiorganisasjonen. Narrativet som fremmes er da at Arbeiderpartiet og fagbevegelsen ikke hadde en tilstrekkelig strategi i arbeidskonflikter, og at en sosialistisk revolusjon var løsningen. Foruten denne artikkelen ble streiken nødvendig brukt i striden mellom DNA og NKP.

Ved flere anledninger blir NKP kritisert i Arbeiderpartiets aviser, men ikke i sammenheng med Follals-konflikten. I Arbeider-Avisa 22. april 1930 skrives det om “Den “revolusjonære” fagopposisjon”¹²³, som søkte å ødelegge de etablerte fagforeningene. I samme avis blir også Follalskonflikten omtalt, men uten at Kommunistpartiet nevnes. Et eksempel på det samme finner vi i Arbeider-Avisa fra 7. november 1930 hvor en uttalelse fra NKP sitt “polbyrå” som omhandlet valget blir kommentert av avisen.¹²⁴ I denne artikkelen ble NKP fullstendig latterliggjort av avisen for deres dårlige valgkamp og valgresultat. Senere i samme avis er det et innlegg som kritiserer Dagsposten sin holdning til kommunearbeiderstreiken¹²⁵ At vi ikke ser noen lignende kritikk av NKP i saker som angår Follalskonflikten kan tyde på at avisene var samstemte i å støtte gruvearbeiderforeningen ved verket. Verdt å nevne er at lederen for gruvearbeiderforeningen ved Follals Verk, Ole Beck, stod på valglisten til DNA for Hedmark fylke i 1930 ifølge Arbeidets Rett 30. september 1930.¹²⁶

Den mest krasse kritikken ble dog rettet mot Høyre. 21. november 1930 trykket Arbeider-Avisa en tekst tilegnet Adresseavisen,¹²⁷ hvor de skrev om et foredrag holdt av “Kaptein Vidkun Quisling”¹²⁸ for det Militære Samfund i Oslo. Der snakket han om “(...) faren for revolusjon i Norge, - her hvor «en tredjedel av landets velgere med åpne øine har stemt for revolusjon».”¹²⁹ Adresseavisen sa til dette at to tredjedeler av velgerne ikke stemte for revolusjonspolitik, og kritiserte Venstre regjeringen for å ikke stå tydelig imot

¹²⁰ Ny tid 02.01.1930: s. 3

¹²¹ Ibid: s. 3

¹²² Ibid: s. 3

¹²³ Arbeider-Avisa 22.04.1930: s. 4

¹²⁴ Arbeider-Avisa 07.11.1930: s.2

¹²⁵ Ibid: s.3

¹²⁶ Arbeidets Rett 30.09.1930: s. 3

¹²⁷ Arbeider-Avisa 21.11.1930: s. 4

¹²⁸ Ibid: s. 4

¹²⁹ Ibid: s. 4

Arbeiderpartiet. Så følger Arbeider-Avisa sine kommentarer. Sarkasme ble brukt som virkemiddel for å kritisere Adresseavisen:

Å helledussen! Der er 35,000 arbeidsløse i dette land (...) uten at dette forhold anfekter høirepressen i minste måte. Men når en håndfull streikebrytere i Foldal må slutte, da jamrer Adresseavisen og Dagsposten over at arbeidslivet stanser!¹³⁰

Samme tone benyttes i resten av artikkelen, hvor ord som “høistærede”¹³¹ brukes for å tale til Høyre om hvordan de har sviktet arbeidere. Arbeidsledigheten settes opp mot uttalelser fra Høyre om at en seier for dem ville bli en seier for arbeiderne, og narrativet som fremmes er at Høyre bare hadde omsorg for streikebrytere, førte arbeiderne bak lyset og ville motkjempe arbeiderorganisasjonene. Den gjennomgående bruken av uttrykksfulle utrop som “Å helledussen!”¹³², utropstegn og sarkasme vitner om en sterk reaksjon fra skribenten mot partiet.

Borgerpresse

Intervjuer og korrespondanse

Flere intervjuer, korrespondanser og leserinnlegg ble trykket uten kommentarer fra journalisten selv. 1 Aftenposten 14. april 1930 ble det trykket et innlegg fra Foldals Verks upolitiske arbeiderforening.¹³³ Dette var en meningsyttring fra foreningens side, og ble ikke kommentert av Aftenpostens skribenter. Innholdet i innlegget besto av en karakterisering av arbeiderpressen og fagbevegelsen, samt en gjengivelse av en hendelse og en støtteerklæring fra den lokale arbeiderforening ved A/S Sydvaranger. Avsenderen av innlegget sto som “arbeiderne ved Foldals verk”¹³⁴, og hevdet de var forsvarere av “arbeidets frihet”¹³⁵. Dette står i klar kontrast til beskrivelsen av motparten, Norsk Arbeidsmandsforbund, hvis midler i sin “”kamp” (..) for å få stoppet driften ved Foldals verk”¹³⁶ det “lukket råttenskap”¹³⁷ av.

¹³⁰ Arbeider-Avisa 21.11.1930: s. 4

¹³¹ Ibid: s. 4

¹³² Ibid: s. 4

¹³³ Foldals verks upolitiske arbeiderforening 14.04.1930: s. 10

¹³⁴ Ibid: s. 10

¹³⁵ Ibid: s.10

¹³⁶ Ibid: s.10

¹³⁷ Ibid: s.10

30. august 1930 ble det trykket et annet innlegg fra formannen i Foldals Verks upolitiske arbeiderforening i Aftenposten.¹³⁸ Innlegget var et svar til en artikkel som sa at arbeiderne i den upolitiske forening hadde mistet jobben som følge av driftsnedleggelsen som angivelig hendte i august 1930. Til dette svarte formannen at de “ikke er helt ferdige her ennå”¹³⁹, oppfulgt med en nedsettende kommentar om at arbeiderpressen ville lidd av å miste “et så udmerket agitasjonsstoff som Foldalsaffæren nu like foran valgene”¹⁴⁰. De ville ikke gi seg før “Den faglige landsorganisasjons terror”¹⁴¹ mot arbeidsvillige var stanset av loven. “Streikerne”¹⁴² og “steinkasterorganisasjonene”¹⁴³ fremstilles på sin side som hevngjerrige uten lyst til å avslutte streiken. Avisen kommenterte ikke innlegget og fulgte ikke opp med oppdaterte opplysninger om verkets drift.

Som en etterfølgelse av en artikkel i et arbeiderblad hvor det ble fortalt at flere arbeidere hadde blitt oppsagt fordi de hadde drevet agitasjon, publiserte Adresseavisen et intervju med direktør Worm Lund den 28. mars 1930.¹⁴⁴ Her er det utvilsomt et aktivt valg av side fra Adresseavisen, ettersom de heller henvendte seg til direktøren enn til avsenderen av artikkelen for å få rede på forholdet. Lund fortalte avisen at fagforeningsarbeiderne lovet gull og grønne skoger til de arbeidsvillige som sluttet seg til streiken, en formulering som avisen valgte å sette i sin ingress. Ifølge Lund var det i alt fem arbeidere som måtte forlate verket, og Grubearbeiderforeningen var skyld i forholdet. Spørsmål ble også stilt angående forventede vanskeligheter knyttet til kistransporten i Trondheim, hvor Lund sto fast ved at det ikke forelå brudd av leiekontrakt på lagringssiloen, og at om arbeiderne gikk til streik ville de bryte med loven.

Det er særlig et mønster som går igjen i artiklene av denne art som ble trykket, nemlig at intervjuobjektene og korrespondentene i hovedsak har samme ståsted som avisene og deres parti. Direktør Worm Lund blir intervjuet flere ganger, og ord og korrespondanse fra ham gjengis hyppig. Om man antar at oppførelsene i Aftenposten medfører riktighet var Lund Høyremann, og sågar delegat på Høyres landsmøte i august 1931.¹⁴⁵ Foreningen for de arbeidende ved verket, fikk også sin korrespondanse trykket. Representanter fra Foldalens Grubearbeiderforening ble derimot ikke intervjuet, og det trykkes ingen korrespondanse fra foreningen til avisene. Meningsfellenes ord får stå ubestridt og uten kommentarer i det hele,

¹³⁸ Riise 30.08.1930: s. 5

¹³⁹ Ibid: s. 5

¹⁴⁰ Ibid: s. 5

¹⁴¹ Ibid: s. 5

¹⁴² Ibid: s. 5

¹⁴³ Ibid: s. 5

¹⁴⁴ Adresseavisen 28.03.1930: s. 4

¹⁴⁵ Aftenposten 25.08.1931: s. 2

mens meningsmotstanderne kun representeres av disses ord. Et sentralt perspektiv mangler derfor, og narrativet som konstrueres er at de streikendes side er ugyldig og all kredibilitet tilfaller de borgerlige.

Meningsbærende

Neste kategori er meningsbærende artikler hvor skribenten selv står for meningen. Den 28. februar 1930 trykket Aftenposten en artikkel med tittelen “Fagorganisasjonen som diktator over rettsstaten”.¹⁴⁶ Tittel og første setning i artikkelen tydeliggjør skribentens holdning: “Det er åpenbart ingen grense for den hensynsløshet, fagorganisasjonen mener å kunne praktisere for å få knekket de arbeidsvillige og lederne av Foldals Verk.”¹⁴⁷ Det fortelles i artikkelen om at arbeidere ved Moelv Cellulosefabrikk ønsker å benytte kis fra Follalsgruvene, som er i streik, i sin produksjon, men dette blir de nektet av fagforeningene. Narrativet som bygges her er at fagorganisasjonene har for mye makt i samfunnet, og at de er til hinder for all slags næringsvirksomhet.

Adresseavisen hadde den 20. januar 1931 en artikkel på trykk med tittelen “Arbeidslivet i Foldal og i Trondhjem”.¹⁴⁸ På dette tidspunktet hadde FGF avslått første forslag fra riksmeglingsmannen, og ikke ennå godtatt det forslaget som avsluttet streiken. Ledelsen i landsorganisasjonen, Arbeidsmandsforbundet og ved verket mente alle at FGF burde akseptere forslaget fra Riksmekleren, men FGF og avisene Ny Tid og Arbeider-Avisa ville ikke akseptere den. Arbeiderpressen antydes sterkt å være hyklersk for å anklage borgerskapet for å hindre arbeid samtidig som de støtter den lokale fagforeningens forkastelse av forslaget. Det antydes at forslaget ikke ble godtatt fordi fagforeningen ikke ville akseptere noe mindre enn en fullstendig “underkastelse fra direktør Worm Lunds side”¹⁴⁹. Skribenten har ikke et konkret grunnlag for å påstå dette, men skriver det for å gi et inntrykk av at fagforeningen opptrer urimelig. Vi ser til stadighet at borgeravisene omtaler fagforeningene med autoritære betegnelser. Når fagorganisasjonen sågar blir omtalt som “diktator”¹⁵⁰ i førnevnte overskrift, og streikende arbeidere betegnes som “fagforenings-tyrannene”¹⁵¹, blir mønsteret i representasjonen tydelig. Både språket og narrativene som fremsettes vitner om at makten i fagbevegelsen ble ansett som en trussel mot borgerklassen som avisene var skrevet av og for.

¹⁴⁶ Aftenposten 28.02.1930: s. 3

¹⁴⁷ Ibid: s. 3

¹⁴⁸ Adresseavisen 20.01.1931: s. 3

¹⁴⁹ Ibid: s. 3

¹⁵⁰ Aftenposten 28.02.1930: s. 3

¹⁵¹ Adresseavisen 20.01.1931: s. 3

Partipolitikk

Avisene som benyttes er partiaviser, noe som også synes i artiklene. Her belyses hvordan Folldal-konflikten brukes direkte for å uttrykke seg om partipolitikk. Tre artikler fra før stortingsvalget og en fra året etter benyttes for å se på dette aspektet. Artiklene er publisert i Aftenposten og Adresseavisen. Begge avisene var, som redegjort for, Høyre-organer, og følgelig var regjeringspartiet Venstre hovedmotstander sammen med Arbeiderpartiet og dets avgreninger av 1924. Konteksten for de første artiklene er at justisministeren fra Venstre, Haakon Martin Evjenth, hadde bedømt sympatistreiken i Trondheim som lovlig.¹⁵²

Den første artikkelen ble trykket i Aftenposten 24. april 1930 med tittelen “Lever vi i en rettsstat?”, og diskuterer hvilke slutninger man kunne trekke om Venstre basert på hvordan streiken ville ende.¹⁵³ Utfallet ville gi svar på “(...) hvordan dette parti stiller sig til retten til å arbeide og den kontraktsfrihet som er grunnlaget for vårt produktive liv.”¹⁵⁴ Et spørsmål stilles i slutten av artikkelen: “Er landets arbeidsliv ved venstre regjeringens medvirkning stillet under en privat organisasjons diktatur, eller lever vi i en rettsstat?”¹⁵⁵ Folldalskonflikten brukes her som eksempel på at Venstre ikke har samme oppfatning av frihet i sammenheng med arbeid som det Høyre og lesere av avisene har. Det fremstilles som at Venstre vil bryte ned grunnlaget for det produktive liv.

Samme fremstilling ser vi i Adresseavisen den 15. oktober 1930: “Hvorledes regjeringen verner om arbeidets frihet har vi et talende eksempel på i Foldal.”¹⁵⁶ Her påstås det at regjeringens inngripen i konflikten forårsaket at driften måtte legges ned. Denne inngripen gikk som nevnt ut på at justisministeren hadde besluttet at kommunen ikke hadde plikt til å behandle kis fra Folldal under streiken.¹⁵⁷ To dager senere, 17. oktober, skrives det at “Foldal verk som har vært statsbanenes største trafikant, nektes å sende sin kis og 180 arbeidere som vil arbeide, mister sitt erhverv. Hvor er forskjellen på venstre regjeringen og Folkets hus i denne sak?”¹⁵⁸ Her gjøres det en sammenligning mellom Venstre og Arbeiderpartiet. Ved å påpeke at Venstre er med på å nekte en stor og viktig bedrift sin virksomhet, svekkes partiets troverdighet ytterligere.

¹⁵² Bækkelund et al. 1998: s. 188

¹⁵³ Aftenposten 24.04.1930: s. 1

¹⁵⁴ Ibid: s. 1

¹⁵⁵ Ibid: s. 1

¹⁵⁶ Adresseavisen 15.10.1930: s. 4

¹⁵⁷ Randen 1991: s. 77

¹⁵⁸ Adresseavisen 17.10.1930: s. 4

En slik sammenligning gjøres også etter valget. I Adresseavisen den 23. januar 1931 omtales et forslag fra Bondepartiet om hemmelig valg i saker om streik, blokade og boikott.¹⁵⁹ Innleggsforfatteren påstår her at streiken ved Foldals verk ikke var et resultat av et demokratisk valg blant arbeiderne, og at dette var typisk for fagbevegelsen forøvrig. Innlegget avsluttes med et spørsmål rettet til Venstre: “På hvilken side vil venstre stille sig? Sammen med diktatorene i arbeiderpartiet, eller på folkestyrets side!”¹⁶⁰ Dette har til hensikt å fremstille Venstre som et utilregnelig parti i arbeidsrettsspørsmål. Intertekstualiteten i innlegget styrker narrativet om Venstre. Ved å ta opp Follaldskonflikten minnes leserne på hvilke bestemmelser Venstre gjorde i den saken, noe som fører til at leseren lettere antar at Venstre vil gå imot forslaget fra Bondepartiet.

Diskursen har noen gjentakende mønstre. I alle artiklene foregår en forenkling av konflikten til den grad at en uvitende leser vil kunne oppfatte Venstre som eneste årsak til at den ikke er avsluttet. Som beskrevet har tidligere representasjoner i meningsytringer hatt Foldalens Grubearbeiderforening som motpart, og i denne diskursen er streikens ulovlighet og foreningens rolle som antagonist en del av rammeverket. Her er motparten altså maktinnehavere som Høyre vil svekke, gjennom å trekke likhetstegn mellom regjeringspartiet og arbeiderbevegelsen. Selv om fagbevegelsen ikke er fokus i narrativsbyggingen, følger språkbruken det samme mønster som tidligere omtalt. “Tyranni”¹⁶¹ og “diktatur”¹⁶²¹⁶³ er begrep som forekommer både refererende til Arbeiderpartiet og fagbevegelsen, hvor fagbevegelsen blir omtalt som en “privat organisasjon”¹⁶⁴ som styrer landet fra “Folkets hus”¹⁶⁵ i stedet for gjennom de offentlige styringsstrukturene. Dette er åpenbart antagoniserende språk. De som arbeidet ved verket under streiken blir omtalt som “Arbeidere som vil arbeide”¹⁶⁶, og det er deres rett til å ta arbeid ved streikende bedrifter som omtales når Venstre angivelig ikke beskytter “arbeidets frihet”¹⁶⁷.

¹⁵⁹ Adresseavisen 23.01.1931: s. 4

¹⁶⁰ *ibid*: s. 4

¹⁶¹ Adresseavisen 20.01.1931: s. 3

¹⁶² Aftenposten 28.02.1930: s. 3

¹⁶³ Aftenposten 24.04.1930: s. 1

¹⁶⁴ *Ibid*: s. 1

¹⁶⁵ Adresseavisen 17.10.1930: s. 4

¹⁶⁶ *Ibid*: s. 4

¹⁶⁷ Adresseavisen 15.10.1930: s. 4

Andre gruver

Hendelser

For å få et bredere perspektiv på perioden ved Foldals verk vil det her benyttes komparativ metode ved å skildre noen av hendelsene ved tre andre gruver i Norge i samme periode. Disse tre er Røros, Sulitjelma og Løkken Verk. Samtidige avisartikler som omhandler Løkken Verk blir brukt for å se på om det hovedsakelig er enighet i diskursen eller ei.

Det var opptøyer ved Røros verk i århundreskiftet 1800-1900, og Røros Arbeiderforening og foreningen for gruvearbeiderne ble dannet i 1897.¹⁶⁸ Begge meldte seg inn i det som ble Norsk Arbeidsmandsforbund. Arbeidsbestemmelsene var tidligere avgjort av Rørosloven, og det var ikke ordnede arbeidsforhold i form av for eksempel arbeidskontrakter eller overenskomster. Den første streiken i fagorganisasjonens ledelse handlet om lønn, og fant sted i 1900. Forhandlinger ble satt i gang og streiken var snart over. Året etter, i 1901, brøt den største streiken som til da hadde funnet sted i Norge ut. Verksledelsen hadde gått tilbake på avtalen fra 1900, noe som ville resultere i lønnsreduksjon. Fagforeningen godtok ikke dette, og ga heller krav om lønnsøkning. Mest kontroversielt var kravet om at alle nye arbeidere skulle organisere seg i fagforeningen. Verksledelsen ville ikke forhandle dersom dette kravet ble stående. Arbeidsnedleggelsen begynte i april og varte til desember. I likhet med de senere streikene ved Foldals verk ble uorganiserte arbeidere satt i arbeid for å holde driften i gang.¹⁶⁹

Ved gruvene i Sulitjelma var der også store omveltninger på begynnelsen av 1900-tallet.¹⁷⁰ Fagforeningsvirksomhet var gjort ulovlig av verksledelsen, og agitører ble derfor bortvist. Likevel kom fagforeningstanken til Sulitjelma. I 1907 ble det innført et stemplingssystem i gruva. Dette gikk ut på at arbeiderne tok med seg et merke på veg inn som de leverte tilbake på veg ut. Dette ble omtalt som et "slavemerke"¹⁷¹ og flere arbeidere nektet å ta det i bruk. Forsamlingsrett hadde arbeiderne ikke, så da de skulle stifte fagforening måtte de ha møte på nøytral grunn. Valget falt på en tilfrosset innsjø, og over 1000 arbeidere samlet seg i det som blir omtalt som "Opprøret på Langvannsisen".¹⁷² Dannelsen av fagforeningen i Sulitjelma var mer dramatisk enn i Føllidal, til dels på grunn av at de

¹⁶⁸ Øisang 1942: s. 285-300

¹⁶⁹ Øisang 1942: s. 285-300

¹⁷⁰ Arkivinordland.no 2023

¹⁷¹ Ibid

¹⁷² Ibid

begrensede reisemulighetene fra stedet gav verksledelsen større mulighet for kontroll av arbeidsstokken.

I likhet med fagforeningen i Sulitjelma ble Løkken Grubearbeiderforening dannet i 1907.¹⁷³ De utarbeidet et tarifforslag samme år, men det førte ikke frem. Foreninga fikk kontakt med Norsk Arbeidsmandsforbund, som frarådet streik da forhandlingene mellom fagforeningen og verksledelsen ikke gav resultat i 1908. Forhandlingene i 1909 gikk ikke bedre, og denne gangen ble det streik. Selskapet brukte streikebrytere, og de streikende arbeiderne sto i samme situasjon som folldalsarbeiderne i 1907. De ble kastet ut av verkets hus, og førte liste over streikebrytere. August 1910 tok streiken slutt, fordi streikebidraget fra forbundet ble avsluttet.¹⁷⁴ Et kontrollsystem ble innført i 1916, som utløste den kortvarige “klokke-streiken”. Dette var altså året før klokkestreiken i Folldal som ble utløst på likt grunnlag. Mellom streikene ble demonstrasjonstog benyttet for å fremme fagforeningens sak, og i 1917 resulterte et av disse i en utkastelse av to svenske arbeidere. Den ene av disse skal ha tatt tak i en mann som arbeidet heller enn å delta i demonstrasjonstoget. Sommeren 1917 ble den såkalte “Flatby-streiken” utløst etter at fagforeningsmannen Trygve Flatby ble oppsagt fra verket.¹⁷⁵

Vi ser altså at alle disse gruver fikk fagforening i løpet av ti år, og alle hadde en rekke arbeidskonflikter i perioden. Noen konflikter var også felles for store deler av gruveindustrien. Både Foldals verk, Røros verk, Sulitjelma gruber og Løkken verk var innfattet i lockouten i 1911, samt ble sterkt påvirket av voldgiftsdommene av 1916 og 1920. Man kan altså ikke se på Folldal som et isolert fenomen, men som en del av en større utvikling i fagbevegelsen.

Diskurs

Førnevnte demonstrasjonstog og utkastelse ble omtalt i mediene, og eksempler blir her brukt for å sammenligne diskursen om Folldals Verk og Løkken Verk. To notiser, den ene i den borgerlige avisen Dagsposten og den andre i arbeideravisen Arbeidets Rett refereres her i sin helhet før de diskuteres.

Dagsposten 12. juli:

¹⁷³ Mjøen 1982, s. 9

¹⁷⁴ Ibid: s. 18

¹⁷⁵ Mjøen 1982, s. 29

Utvist.

De 2 svensker, som 6te juni paa Løkkens verk optraadte brutalt overfor en hæderlig og rettskaffen arbeider, som ikke vilde delta i demonstrasjonstoget, og som tok samme mand med foran talerstolen og haanet ham, er blit utvist av riket.¹⁷⁶

Arbeidets Rett 13. juli:

Utvist!

To svenske arbeidere er tirsdag blit utvist fra Løkkens verk, bare fordi de hadde været uforsiktlige nok til engang at la sig føde til verden i Sverige!

Dette er et av resultatene av den nye fremmedlov, som endog soc. tingmænd har støttet. Arbeiderne paa Løkken er selvfølgelig yterst forbitret over det brutale overgrep.¹⁷⁷

Til tross for at formatet er ens, står artiklene i sterk kontrast til hverandre. Begge aviser har valgt samme ord til tittelen, men tegnsettingen er ulik. Dagsposten har punktum, som følger de andre notisene i samme kolonne. Arbeidets Rett valgte derimot å bruke utropstegn, noe som avviker fra de andre artiklene i avisa. Utropstegnet er både et uttrykk for skribentens følelser og et virkemiddel for å fange oppmerksomheten til lesere. Årsaken til utkastelsen er også ulikt fremstilt. Skribenten i Arbeidets Rett velger å ikke nevne demonstrasjonstoget, og bruker heller saken til å kritisere fremmedloven av 1917. Selv om saken er av en annen natur vekker dette assosiasjoner til hvordan Ny Tid brukte en hendelse i 1930 til å oppfordre arbeidere til bevæpning, og hvordan borgeravisene brukte storstreiken for å kritisere Venstre regjeringen. Når man sammenligner hovedtrekkene i diskursen i borger- og arbeideravisene rundt streiken ved Løkken verk i 1917 med omtalen av streikene ved Foldals Verk finner man flere slike likheter. Eksempelet over viser hvordan både de borgerlige avisene og arbeideravisene var selektive med å velge ut hvilken informasjon de tok med i sine artikler, og hva de brukte den til. Begrepsbruken i notisene er også motstående, og følger mønstrene fra omtalene av konfliktene i Folldal. Mennene omtales kun som "svenskene"¹⁷⁸ i Dagsposten, mens klasses tilhørigheten er inkludert i Arbeidets Rett. Mannen som arbeidet under demonstrasjonen var ifølge Dagsposten en "hæderlig og rettskaffen arbeider"¹⁷⁹, og skribenten tar utvetydig parti med mannen på samme måte som Aftenposten og

¹⁷⁶ Dagsposten 12.06.1917: s. 4

¹⁷⁷ Arbeidets Rett 13.06.1917

¹⁷⁸ Dagsposten 12.06.1917: s. 4

¹⁷⁹ Ibid: s. 4

Adresseavisen tok parti med de selvutnevnte forsvarerne av “arbeidets frihet”¹⁸⁰ i Folldal. Mannen blir som sagt ikke omtalt i notisen i Arbeidets Rett, men han synes heller ikke å være inkludert i begrepet “arbeiderne”. Skillet mellom arbeider og streikebryter var typisk i arbeiderpressen, tydeliggjort gjennom at “arbeiderne (...) opsa sine pladse”¹⁸¹ i 1917 hvor tilreisende streikebrytere sto utenfor og ble omtalt som “mend”¹⁸². Felles for arbeideravisene er også bruken av sarkasme som retorisk virkemiddel. Førnevnte artikkel om streiken ved Folldals Verk i 1917 bruker sarkasme i omtalen av direktøren, og notisen i Arbeidets Rett om Løkken Verk kan tydes å være en sarkastisk fremstilling av saken.

Oppsummering

Først og fremst ble det i oppgaven redegjort for noe av den økonomiske og politiske konteksten til perioden. Industrien tok seg opp på starten av 1900-tallet, og fagbevegelsen vokste. De mest sentrale hendelsene ved verket i perioden 1907-1931 ble så fremlagt. Sammenligningen med andre gruver viste videre at det var en sammenheng både i fagorganisering og arbeidskonflikter på tvers av gruvebedrifter i landet. Dette var etter min mening hensiktsmessig for å ha et overblikk over utviklingen ved verket ved inngangen til analysen.

Arbeideravisene var samstemte i å støtte de streikende arbeiderne i Folldalen og i å kritisere den borgerlige siden. Til tross for stridighetene mellom DNA og NKP var det helhetlig en enighet i diskursen, og det er derfor ikke nødvendig å separere avisene for å svare på problemstillingen. De benyttet de samme begreper og fremsatte en lik representasjon av partene i konflikten. Det var heller ingen merkbar forskjell i omtalene av Løkken Verk. Alle tre aviser tok parti med de streikende arbeiderne, og det ble ikke satt tvil til deres motivasjoner eller virkemidler. Fagforeningen kritiseres ikke for å streike, og ved enkelthendelser fordømmes motparten. Eksempelvis kommer det ikke frem av artikkelen i Ny Tid mai 1930 hva som utløste sammenstøtet, kun streikebryternes handlinger. Når det gjelder streikebryterne blir disse fremstilt som uhederlige, truende og skadelige for arbeiderklassen. Eksempel på førstnevnte er varselet i Arbeidets Rett hvor “hederlig arbeider”¹⁸³ er en arbeider

¹⁸⁰ Foldals verks upolitiske arbeiderforening 14.04.1930: s. 10

¹⁸¹ Arbeidets Rett 21.08.1917: s. 1

¹⁸² Ibid: s. 1

¹⁸³ Arbeidets Rett 23.06.1929: s. 3

som ikke bryter streiken. Artikkelen om kommunestyremøtet i Østre Toten viser at det var en interesse i å understreke de potensielle negative konsekvensene. Streikebryterne var ansatt av bedriften, som i arbeideravisene var representert ved direktør Lund. Han ble utelukkende negativt fremstilt. Under klokkestreiken var bestemmelsen hans “ufattelig for almindelige dødelige”¹⁸⁴, og ifølge Arbeider-Avisa 31. juli 1930 var han for sta til å få en løsning på streiken. Samfunnsmessige omstendigheter var også en faktor, og konfliktene ble brukt som en del av den større politiske diskursen. NKP kritiserte DNA for å være for moderate, og DNA kritiserte NKP for å bryte ned den etablerte fagbevegelsen. Foruten disse to artikler var fokuset på hvordan borgerlige aviser tok parti med verket og streikebryterne, samt hvordan staten motarbeidet arbeiderklassen. Arbeideravisene kan oppsummeres med at de støttet de streikende arbeiderne, og kritiserte Lund, streikebryterne og Høyre. Sarkasme og ekspressivt språk ble hyppig brukt, og kommentarer fra andre autoriteter ble hentet inn for å undergrave troverdigheten til motparten, især Worm Lund. Som nevnt var uenighetene i DNA og NKP stort sett sidestilt.

Borgeravisene på sin side tok tydelig parti med bedriften. Lund ble brakt inn som en mer troverdig kilde i Adresseavisen den 28. mars 1930, og han kritiseres ikke for virkemidlene som ble brukt under streiken. Det tydeligste virkemiddelet var å ansette streikebrytere, og disse fikk spalteplass heller enn kritikk. Korrespondanse fra Foldal Verks upolitiske arbeiderforening ble tatt inn uten kommentar, og de som arbeidet ved verket under streiken ble konsekvent omtalt med begreper som “arbeidsvillige”¹⁸⁵. Motparten til bedriften, de streikende arbeiderne, ble beskyldt for å opptre på ulovlig vis både i 1917 og under storstreiken. Avisene brukte ikke videre tid på å karakterisere de streikende, men handlingene og streikene som helhet ble gjennomgående forkastet. Venstreregjeringen av 1930 støttet ved noen anledninger retten til å streike, og det ble kritisert av høyreavisene. Høyre ville kunne tjene på å svekke Venstre, og da justisministeren fra Venstre erkjente sympatistreiken for lovlig i 1930 ble dette i stor grad brukt mot partiet. De ble sammenlignet med Arbeiderpartiet både i Adresseavisen oktober 1930 og januar 1931, og anklaget for å fremme diktatur i form av fagbevegelsen og ikke verne om “arbeidets frihet”¹⁸⁶. For at sammenligningene av Venstre og Arbeiderpartiet skulle ha ønsket effekt måtte sistnevnte være karakterisert som autoritær og etablert som motstander. Konfliktene i Folldal ble i så henseende benyttet. Artikkelen “Fagorganisasjonen som diktator over rettsstaten”¹⁸⁷ er et godt eksempel på hvordan

¹⁸⁴ Arbeidets Rett 21.08.1917: s. 1

¹⁸⁵ Aftenposten 28.02.1930: s. 3

¹⁸⁶ Adresseavisen 15.10.1930: s. 4

¹⁸⁷ Aftenposten 28.02.1930: s. 3

fagbevegelsen ble fremstilt som et hinder for næringen, og det ble jevnt over brukt autoritære betegnelser på både fagbevegelsen og Arbeiderpartiet. Alt i alt kan vi oppsummere de borgerlige avisene med at de støttet streikebryterne og verksledelsen, og fordømte arbeiderforeningene, DNA, NKP, og Venstre. De brukte antagoniserende språk for å karakterisere motstanderne, og søkte å undergrave deres troverdighet.

Litteraturliste

Primærkilder

Adresseavisen (1930, 28. mars). Foldal verks leieforhold til kislastingsanlegget ikke opsagt.

Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/9b3e81cda746bea1f7e076bd363399e6?page=3&searchText=foldal>

Adresseavisen (1930, 15. oktober). Arbeidets frihet. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/6461a808eb42b6469ad26452d4327594?page=3&searchText=foldal>

Adresseavisen (1930, 17. oktober). Venstre og de revolusjonære. Hentet fra

Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/92308078af4f9f7ce0a9263370eef634?page=3&searchText=foldal>

Adresseavisen (1931, 20. januar). Arbeidslivet i Foldal og i Trondhjem. Hentet fra

Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/0db00fe35de0e854ff98a143fcfd6606?page=1&searchText=foldal>

Adresseavisen (1931, 23. januar). Hemmelig avstemning. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/92bb99df37ed26e33ce23f7bf87c881b?page=3&searchText=foldal>

Aftenposten (1917, 5. desember). Foldalskonflikten. Arbeidsmandsforbundet dømt. Hentet fra nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/4c1cf6193b2e4172b8da3703ccec4f12?page=3&searchText=foldals%20verk>

Aftenposten (1930, 28. februar). Fagorganisasjonen som diktator over rettsstaten. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/225666a5e4f00f68085635adafe4077b?page=1&searchText=foldals%20verk>

Aftenposten (1930, 24. april). Lever vi i en rettsstat? Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/a487fa91aaa07481e21388de741da3cf?page=0&searchText=aftenposten%2024.%20april%201930>

Aftenposten (1931, 25. august). Høires landsmøte åpnes idag. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/bb3cec0a53d3d578b5cc648a5d8bf031?page=1&searchText=foldal>

Arbeider-Avisa (1930, 22. april). Den "revolusjonære" fagopposisjon. Hentet fra

Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/fe392bf514aefb97aa3788581243ee96?page=3&searchText=kommunistiske>

Arbeider-Avisa (1930, 31. juli). Arbeidet ved Foldals Verk stanser helt i midten av august.

Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/0b3ec4d6803f098aea74f552c6a3a780?page=0&searchText=foldal>

Arbeider-Avisa (1930, 5. august). Ordføreren i Foldal om situasjonen i kommunen og den forestående stans ved verket. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/0723e4a6a75d030168020bc97e4feed4?page=1&searchText=foldal>

Arbeider-Avisa (1930, 2. september). Folk skammer sig for å være fra Ø. Toten. Hentet fra

Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/9af553d2c428a7fde46ac6327260d216?page=1&searchText=foldal>

Arbeider-Avisa (1930, 21. november). Dagens tekst! Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/dc439415be6115cbb02a5095c63add2d?page=3>

Arbeidets Rett (1917, 13. april). Advarsel. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/a1feee54e16897a0ef2bf2c261081f02?page=1&searchText=foldalens%20grubearbeiderforening>

Arbeidets Rett (1917, 18. april). Tilbakekaldelse. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/ec96f2f57628ad1d951adf17794a98c3?page=1&searchText=foldalens%20grubearbeiderforening>

Arbeidets Rett (1917, 13. juli). Utvist! Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/643e2ce7931b53ec1d4ce70cab5d5904?page=3&searchText=l%C3%B8kkens%20verk>

Arbeidets Rett (1917, 21. august). Fra Foldalen. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/5d1751bb9fd5b800cf822541837455bb?page=0&searchText=foldalens%20grubearbeider>

Arbeidets Rett (1929, 23. juli). Blokkade. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/16916a1b366e71638fff22a8fcd068a0?page=1&searchText=foldals%20verk>

Arbeidets Rett (1930, 30. september). Offisiell valgliste for Det norske arbeiderparti for Hedmark fylkes landdistrikters valgdistrikt. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/3f042f0a28f495b38c74da9ab2a7fb6d?page=1&searchText=foldal>

Dagsposten (1917, 12. juli). Utvist. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/643e2ce7931b53ec1d4ce70cab5d5904?page=3&searchText=%C3%B8kkens%20verk>

Foldals Verks upolitiske arbeiderforening (1930, 14. april). Historiene i arbeiderpressen om arbeiderne ved Foldals Verk. *Aftenposten*, s. 10. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/f099b8a28d034bd6e2c9986ff80a433a?page=9&searchText=foldals%20verk>

Ny Tid (1930, 2. januar). Det nye år. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/9174211980ac1910872227d2b7aa209e?page=1&searchText=foldal>

Ny Tid (1930, 5. mars). Foldalsarbeidernes kamp og den øvrige arbeiderklasse. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/dbb6d4a018067d1232dee1be8c09bad2?page=1&searchText=foldal>

Ny Tid (1930, 12. mars). De “verdifulle streikbrytere i Foldal. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/2f4604f359deaf480239ca7811e47851?page=3&searchText=foldal>

Ny Tid (1930, 16. mai). Revolverskuddene fra Foldal. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/68102bda75b60fe104ea9a14b721c713?page=3&searchText=foldal>

Riise, E. (1930, 30. august). Et lettelsens sukk. *Aftenposten*, s. 5. Hentet fra Nasjonalbiblioteket:

<https://www.nb.no/items/a88bd73961a40c9c46984634be6001e5?page=3&searchText=foldals%20verk>

Sekundærlitteratur

- Arkiv i Nordland (Sist endret 31.01.2023). *Arbeiderkamp i Sulitjelma*. Hentet 16. april fra:
<https://arkivinordland.no/fylkesleksikon/innhold/hendelser-og-historie/arbeiderkamp-i-sulitjelma.37730.aspx>
- Bækkelund, B. (red.), Indseth, K., Kalvatn, S. J. (red.), Sægrov, B. R. (1998). *Bygdebok for Folldal bind 4: FOLLDALS VERKS HISTORIE*. Utgitt av Folldal kommune.
- Folldal Historielag (1988) *Folldal verk gjennom 240 år* Utgitt av Folldal verk.
- Mjøen, M. (1982). *Løkken grubearbeiderforening 75 år, 1907-1982*.
- Randen, P. E. (1991). *Foldalens Grubearbeiderforening gjennom 85 år*. Engers Boktrykkeri A/S, Otta.
- Øisang, O. (1942). *Rørosboka : Røros bergstad, Røros landsogn, Brekken og Glåmos kommuner. 2 3-4 : Røros Kobberverks historie*. Utgitt av Rørosbokkomiteen : kommisjon hos Globus-forlaget.

Supplerende litteratur

- Amedia. (u.å.) *Arbeidets Rett*. Amedia. Hentet 25. april 2024 fra
<https://www.amedia.no/aviser/amedias-aviser/arbeidets-rett>
- Bekken, T. (1977) *Folldalskonflikten 1929—31*. Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie nr. 1 1977 s.91-120.
- Garvik, O. & Kokkvold, P. E. (6. mai 2024). *Arbeidets Rett (avis)*. Store Norske Leksikon, Hentet fra: https://snl.no/Arbeidets_Rett_-_avis
- Garvik, O., Pettersen, Ø. B., Smith-Meyer, T. (29. april 2024). *Aftenposten*. Store Norske Leksikon. Hentet fra: <https://snl.no/Aftenposten>
- Gul (u.å.) i *Det Norske Akademis Ordbok*. Hentet 5. mai fra: https://naob.no/ordbok/gul_1
- Hundstad, D. (2020). Lokale historier: lokalhistorie, muntlig historie og historiefag i et historiografisk perspektiv. Tidsskrift for kulturforskning : Tfk, 19(1).
- Lokalhistoriewiki (2021) *Bibliografi:Folldal kommune* Hentet 25.april fra:
https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Bibliografi:Folldal_kommune
- Lokalhistoriewiki (2020) *Bygdebok* Hentet 25.april fra:
<https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Bygdebok>
- Melve, L., Ryymin, T. (2018). *Historikerens arbeidsmåter*. 1. utg Universitetsforlaget

- Ottosen, R. (Red.). (2010) *Norsk presses historie 1-4 (1660-2010) Bind 2: Parti, Presse og publikum 1880-1945*. Universitetsforlaget.
- Reinton, L (u.å.). «Den lokalhistoriske rørsle og den moderne bygdehistorie 1900–1920.» I Bjørkvik m.fl. (red.), s. 33–53.
- Stuedal, V. (1976) *Noen trekk ved den organiserte arbeiderbevegelsen i Folldal i tidsrommet 1906-1950*. Hovedoppgave.
- Stugu, O. S.. (2018). *Norsk historie etter 1905 : vegen mot velstandslandet* (2. utg.) Oslo: Samlaget.
- Støen, P. B. (1948). *Folldal verk gjennom 200 år : historiske trekk : 1748-1948*. Ødegårds trykkeri, Røros.
- Sægrov, B. R. (1995) *Kvinnens arbeid på og rundt Folldal Verk*. Hovedoppgave.

